

บทที่ ๔

การเปรียบพระเอกในบทละครของกาลิเลโอ

ในบทที่ ๓ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์พระเอกในบทละครของกาลิเลโอทั้ง ๓ คน โดยใช้คำรายการละครสันสกฤตทั้งสมัยก่อนและสมัยหลังกาลิเลโอเป็นหลัก แต่ไม่ได้ชี้แจงอย่างละเอียดเกี่ยวกับความต่างกันหรือคล้ายคลึงกันของพระเอกทั้ง ๓ คน ดังนั้นในบทนี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์พระเอกในบทละครของกาลิเลโอทั้ง ๓ คน ตามทัศนะของผู้วิจัยเอง ไม่อาศัยคำรายการละครสันสกฤตดังบทที่ผ่านมา โดยวิเคราะห์ลักษณะที่เหมือนกันและลักษณะเฉพาะตนของพระเอกแต่ละคนดังต่อไปนี้

ลักษณะที่เหมือนกันของพระเอกในบทละครของกาลิเลโอ

๑. ความสง่างาม พระเอกในบทละครของกาลิเลโอทุกคน ไม่ว่าจะเป็นท้าวพุษย์นัต ท้าวอัคนิมิตร หรือท้าวปฐุรวัส ล้วนแต่มีความสง่างาม มีเสน่ห์ เป็นที่ดึงดูดใจของสตรีทั้งหลาย ลักษณะเหล่านี้ผู้วิจัยได้เสนอไว้แล้วอย่างละเอียดในบทที่ ๓
๒. ความพึงใจในอิสตรี ธรรมชาติบุรุษย่อมพึงใจสตรีงาม พระเอกในบทละครของกาลิเลโอก็เช่นเดียวกัน พระเอกทั้ง ๓ คน ต่างก็เป็นกษัตริย์ที่สมบูรณ์ด้วยศักดิ์ศรีพร้อมด้วยทรัพย์ศฤงคารและบริวาร โอกาสที่จะแสวงหาสตรีงามจึงมีมากกว่าธรรมดา ประกอบกับวัฒนธรรมประเพณีของอินเดียสมัยกาลิเลโอยินยอมให้ชายมีภรรยาหลายคนได้ ถ้าชายเหล่านั้นสามารถเลี้ยงดูภรรยาของตนให้มีความสุข ดังนั้นพระเอกในบทละครของกาลิเลโอทุกคนจึงมีพระเทวีมากกว่าหนึ่ง และที่ไม่เป็นทางการ เช่นพวกนางสนมกรมในอีกมากมาย.

ท้าวทุษยันต์ทรงเป็นผู้ที่มีอารมณ์อ่อนไหวง่าย อ่อนโยน อ่อนหวาน พึงใจในสตรีรูปงาม ทั้งที่ทรงมีพระมเหสีและนางสนมมากมายในพระราชวัง เมื่อได้มาพบความงามอันบริสุทธิ์ของนางศกุนตลาลูกสาวฤษีเข้า ก็อดที่จะหลงใหลไม่ได้ ทรงรำพึงว่า "ความงามของหญิงสาวในอาศรมนี้เป็นความงามที่หาได้ยากในราชสำนัก ดอกไม้ป่าย่อมช้ำมดดอกไม้ในอุทยานด้วยคุณสมบัติโดยแท้"^๑ และ "ดอกบัวแม้จะถูกหอมล้อมไว้ด้วยจอกแหงนก็ยังงาม ดวงจันทร์แม้จะมีรอยตำหนิค้างคาก็ยังแผ่รัศมีแห่งความงามได้ หญิงสาวผู้แบบบางอย่างนี้ยิ่งงามตรึงใจยิ่ง แม้จะนุ่งห่มด้วยผ้าเปลือกไม้ ก็สิ่งใดเล่าจะไม่เป็นเครื่องประดับรูปร่างอันน่ารักนี้"^๒ พระองค์ก็ยังพบว่าเพื่อต่อไปอีกว่า "(นางมี) ริมฝีปากแดงดูจิบไม่อ่อน แขนทั้งสองข้างละม้ายแมนถึงไม้ที่อ่อนช้อย ความสาวอันชวนให้หลงใหลแม้ชวนไปทั่วร่างเหมือนดอกไม้"^๓

ครั้งแรกท้าวทุษยันต์สงสัยว่านางศกุนตลาเป็นลูกสาวของฤษีกัณเฑาะ ซึ่งต่างวรรณะกับพระองค์ และพระองค์ก็ไม่สามารถแต่งงานกับนางได้เพราะผิดธรรมเนียมประเพณีที่

^๑ Sak. I.17, p.14.

suddhāntadurlabhamidam vapurāsīramavāsino yadi janasya /
dūrīkṛtāḥ khalu guṇāirudyānalatā vanalatābhiḥ /I.17/

^๒ Sak. I.20, p.18.

sarasijamanuviddham sāivalenāpi ramyam
malinamapi himāṃśorlakṣma lakṣmīṃ tanotī /
īyamadhikamanojīā valkalenāpi tanvi
kim iva hi madhurāḡāṃ maṇḍanaṃ nākṛtīnām /I.20/

^๓ Sak. I.21, p.18.

adharaḥ kisalayarāgaḥ komalaviṭapānukārinōu bāhū /
kusumamiva lobhanīyaṃ yāuvanamaṅgeṣu saṃnaddham /I.21/

กษัตริย์ไม่สามารถแต่งงานกับหญิงต่างวรรณะได้ แต่ในที่สุดพระองค์ก็สืบตามได้ความว่านางเป็นลูกสาวของฤๅษีวิศวามิตรกับนางฟ้าเมณฑา ซึ่งพระองค์ก็มีสิทธิ์ที่จะแต่งงานกับนางได้ ประสงค์จึงใช้ความสามารถทางวาจาปลอบประโลม และโน้มน้าวจิตใจนางศกุนตลาจนนางใจอ่อนยอมแต่งงานแบบคนธรรมดาวิว่าห์กับพระองค์ ทั้งๆที่นางเกรงบิดาคือฤๅษีก็เยอะมาก

ท้าวปุรุรวาสกี เป็นอีกพระองค์หนึ่งที่มีความพึงใจในสตรีรูปงาม ทั้งๆที่พระองค์ทรงมีเมียอยู่แล้ว พระองค์ทรงรักใคร่และยกย่องพระมเหสีมาก แต่พอได้ทอดพระเนตรเห็นนางอุรวาสีในคราวที่ได้ช่วยเหลือนางจากอสูรเกศิน พระองค์ก็ทรงหลงรักนางทันที เมื่อนางลาจากไปสวรรค์ พระองค์ทอดพระเนตรตามนางไปด้วยความอาลัย และรำพึงว่า "โอ, ความรักนี้ช่างเข้าถึงได้ยากจริงเจียวหนอ เมื่อนางเหาะขึ้นสู่ท้องฟ้า นางก็ได้พรากเอาหัวใจของฉันไปด้วยโดยพลการ เหมือนกับนางหงส์ที่เหาะขึ้นสู่ท้องฟ้า หลังจากที่ได้เค็ดเอาไขบัวออกจากถ้ำ แล้วทำลายในที่สุด"^๑ เมื่อนางอุรวาสีได้จากไปแล้ว ท้าวปุรุรวาสกีได้แต่หมกมุ่นคิดถึงนาง พระทัยลอยจนพระมเหสีสังเกตเห็น ถึงกับให้สาวใช้มาสืบถามจากวิหุณะ ท้าวปุรุรวาสีทรงอัศจรรย์ในพระทัยมาก จนต้องระบายความรู้สึกกับวิหุณะ และได้ชมความงามของนางอุรวาสีให้วิหุณะฟังว่า "ความงามของนางนั้นเป็นอารมณ์ของอารมณ์ทั้งปวง เป็นอสังการที่เยี่ยมที่สุดของอสังการทั้งหลาย และเป็นอุปมาที่เลิศที่สุดของอุปมา"^๒ วิหุณะก็ได้แค่ปลอบโยนและหาวิธีที่จะทำให้พระองค์ทรงพระศำราถ ให้ลืมความหมกมุ่นในพระทัย แต่ก็ไม่สามารถที่จะทำให้พระองค์ลืมนางอุรวาสีได้ ในที่สุดพระองค์ก็ได้พบกับนางสมปรารถนา เนื่องจากนางอุรวาสีก็มีใจตรงกันกับพระองค์

^๑ Vik. I.18, p.22.

^๒ Vik. II.3, p.32.

อีกตอนหนึ่งที่แสดงถึงความเป็นผู้สนใจในสตรีรูปงามของท้าวปุรุรวรวัส คือในองก์ที่ ๔ ตอนที่ท้าวปุรุรวรวัสเสด็จประพาสป่าคันธมาณฑ์ ท้าวปุรุรวรวัสได้เห็นนางวิद्याธรรสาวตนหนึ่งมีความงามจับตา กำลังวิ่งเล่นอย่างร่าเริงอยู่บนฝั่งแม่น้ำมันทากินี ท้าวปุรุรวรวัสเพล็นจ้องมองนาง จนนางอุรววก็โกรธมากวิ่งหนีเตลิดไป จนล่วงล้ำเข้าไปในเขตหวงห้ามของพระกุมาร และนางก็ได้กลายเป็นเงาวัลย์ไป

ท้าวอัคนิมิตร นั้นจัดเป็นนักรักที่ยิ่งใหญ่ได้ผู้หนึ่ง พระองค์ทรงมีพระเทวีถึง ๒ พระองค์ คือพระนางชาริณี และ พระนางอิรววตี ทั้งยังมีนางสนมกำนัลอีกมากมาย แม้พระองค์จะทรงมีพระชนมายุมากแล้ว แต่ก็ยังหลงใหลสาววัยรุ่น เช่นนางมาลวิกา ครั้งแรกพระองค์ได้เห็นเพียงภาพวาดก็พึงใจในความสวยงามที่เด่นกว่าคนอื่น ครั้นได้เห็นตัวจริงก็ยิ่งหลงรักมากขึ้น แต่พระองค์ก็ถูกกีดกันจากพระนางชาริณี ด้วยความสามารถของวิฑูษณะ จึงทำให้พระองค์ได้ใกล้ชิดกับนางมาลวิกา แต่ก็ถูกชักขวางจากพระนางอิรววตีอีกครั้งหนึ่ง กว่าท้าวอัคนิมิตรจะได้ขึ้นชมนางมาลวิกาสมพระทัยก็ต้องผ่านอุปสรรคมากมาย ในที่สุดก็สมหวัง เนื่องจากวิฑูษณะได้ใช้กลอุบายช่วยเหลือ

๓. รับผิดชอบในหน้าที่

เนื่องจากมนุษย์ต้องมีหน้าที่ต่างๆตามฐานะและบทบาทของตน กังนั้นพระเอกในบทละครของกาลิลาสทุกคน ต่างก็รับผิดชอบในหน้าที่ของตนจนเต็มความสามารถ ผู้วิจัยจะพิจารณาหน้าที่ของพระเอกเหล่านี้ โดยแบ่งออกเป็นส่วนย่อยๆดังนี้คือ หน้าที่ของกษัตริย์ หน้าที่ของสามี และหน้าที่ของบิดา

ก. หน้าที่ของกษัตริย์ พระเอกทุกคนในบทละครของกาลิลาสล้วนเป็นกษัตริย์ และเป็นกษัตริย์ที่รับผิดชอบหน้าที่ของตนได้ดีที่สุด เป็นหลักและเป็นที่พักพิงของราษฎรจุ บิดาเป็นที่รักพึ่งของบุตร ทรงปกครองราษฎรให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข รับผิดชอบในสถานการณ์บ้านเมืองทุกด้าน มีความกล้าหาญอันจะหาผู้ใดเสมอมิได้ เป็นที่ขยาดกลัวใน

หม่อมมิตร มีน้ำพระทัยเป็นยอคนักสู้ หัวหาญ แก่ไขเหตุการณเฉพาะหน้าได้ ทั้งยังรอบ-
รู้ในตำรายุทธศาสตร์และวิเทโศบายค่านการเมืองเป็นอย่างดี ลักษณะเหล่านี้ของพระ-
เอกในบทละครของกาลิทาส ผู้วิจัยไขว้เคราะห์ไว้อย่างละเอียดแล้วในตอนต้นกล่าวถึง
พระเอกในบทละครของกาลิทาสในฐานะกษัตริย์^๑

ข. หน้าที่ของสามี

มานวธรรมศาสตร์กล่าวไว้ว่า "ธรรมเนียมที่ยึดถือกันมากกล่าวว่า สตรีนั้นเป็น
ดิน บุรุษเป็นเมล็ดพืช ผลผลิตที่เกิดขึ้นก็ต้องผ่านการอยู่ร่วมกันของดินและเมล็ดพืชนั้น"^๒
ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ในสังคมอินเดีย เมล็ดพืชเพียงเมล็ดเดียวก็มักจะหว่านไปทั่ว สังคม
เปิดโอกาสให้บุรุษมีภรรยาหลายคนได้ ไม่ถือว่าผิดธรรมเนียมประเพณี แต่กำหนดให้สตรี
มีสามีเดียว^๓

จะเห็นได้ว่าพระเอกในบทละครของกาลิทาสทุกคนจะมีภรรยามากกว่าหนึ่ง แต่
พระเอกทุกคนก็พยายามทำหน้าที่สามีอย่างเต็มความสามารถ โดยเฉพาะหน้าที่หลักของ
สามีนั้นจะต้องให้ความคุ้มครองภรรยาตนอย่างดีที่สุด มานวธรรมศาสตร์กล่าวไว้ว่า
"ในวัยเด็ก สตรีต้องอยู่ในความคุ้มครองของพ่อ เมื่อแต่งงานก็ต้องอยู่ในความคุ้มครอง
ของสามี และจะอยู่ในความคุ้มครองของบุตรชายเมื่อแก่"^๔ และ

จากการพิจารณาถึงหน้าที่สูงสุดของทุกรรณะแล้ว แม้แต่สามีที่อ่อนแอก็ต้อง
พยายามปกป้องภรรยาตน ผู้ที่ได้ปกป้องภรรยาตนอย่างระมัดระวังนั้น จะทำ
ให้บุตรที่เกิดมาบริสุทธิ์ มีความประพฤติกิริย ทั้งครอบครัวและตัวเขาเองจะได้
รับความสุข และสำหรับสามีนั้น เมื่อภรรยาตั้งครรภ์ก็ให้ถือว่า คนมีกำเนิดอีก
ครั้งหนึ่งจากเธอ และจะต้องป้องกันภรรยาอย่างระมัดระวัง เพื่อให้ลูกบริสุทธิ์^๕

^๑ วิทยานิพนธ์หน้า ๓๑-๔๕.

^๒ G.Bühler, tr. The Laws of Manu, in the Sacred Books of
the East, Vol.25 (Delhi : Motilal Banarsidass, 1962),IV,33,p.333.

^๓ G.Bühler, tr. The Laws of Manu, III 12-13, p.77, V156-8, p.190

^๔ G.Bühler, tr. The Laws of Manu, V 148, p.195; IX 3, p.326.

^๕ G.Bühler, tr. The Laws of Manu, IX 6-9, pp.328-329.

ผู้วิจัยได้พิจารณาพระเอกแต่ละคนในบทละครของกาลิทาสแล้ว เห็นว่า
ท้าวทุษยันต์มิได้ทรงให้ความคุ้มครองป้องกันมเหสีของพระองค์อย่างเต็มที่
 เนื่องจากคำสาปของฤๅษีทิวราส จะเห็นได้จาก การที่ท้าวทุษยันต์ไม่ยอมรับรู้ว่าบุตรใน
 ครรภ์ของนางเป็นโอรสของพระองค์ จนปฏิเสธต่อองค์ตัดสินว่า

ขอให้สตรีผู้นี้ได้อาศัยอยู่ในบ้านของหม่อมฉันจนกว่าจะคลอด ถ้าพระองค์จะตรัส
 ถามว่าทำไม หม่อมฉันก็จะทูลตอบว่า ฤๅษีได้เคยทำนายพระองค์ไว้ในครั้งก่อนว่า
 พระองค์จะมีพระราชโอรสที่เป็นจักรพรรดิ ถ้าลูกชายของลูกสาวฤๅษีมีลักษณะของ
 จักรพรรดิ เมื่อพระองค์ได้ชื่นชมแล้ว ก็ควรรับนางไว้ในพระราชฐาน แต่ถา
 เหตุการณ์กลับตรงกันข้าม ก็จะต้องส่งนางกลับไปให้บิดา^๑

เมื่อท้าวทุษยันต์ทรงรำลึกถึงเรื่องหนหลังได้ เนื่องจากได้เห็นแหวนที่ระลึก
 พระองค์ก็สำนึกผิด ที่ทรงเป็นสามีใจร้าย และทรงคร่ำครวญถึงนางศกุนตลาอย่างมาก
 มาก จนกระทั่งได้พบนางอีกครั้ง เมื่อครั้งกลับจากช่วยพระอินทร์ปราบพวктานพ

ท้าวอัคนิมิตรทรงมีมเหสีถึง ๒ พระองค์ และยังมีนางสนมอีกมากมายที่อยู่ใต้
 การปกครองของพระมเหสี ท้าวอัคนิมิตรได้ทรงให้ความอบอุ่นแก่นางฝ่ายในเหล่านั้นเป็น
 อย่างดี เมื่อพระองค์มาหลงรักสาวน้อยมาลวิกาก็ถูกกีดกันจากมเหสีทั้งสองมาก แต่เนื่อง
 จากความช่วยเหลือของวิฑูษณะ และความสามารถของพระองค์เอง ทำให้พระนางชาริตี
 ยอมยกนางมาลวิกาให้เป็นชายาของพระองค์อีกคนหนึ่ง มเหสีทุกคนต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน
 พระนางชาริตีมีมเหสีเอกเป็นใหญ่ในราชสำนักฝ่ายใน เป็นผู้จัดงานแต่งงานให้กับสวามี
 และนางมาลวิกา ปรีพาศิกา เกาศิกิได้กล่าวสรรเสริญการกระทำของพระนางชาริตีว่า
 "ภรรยาที่ดีทั้งหลาย ที่รักคือสามี ย่อมปรนนิบัติสามี แม้จะสร้างคู่แข่งให้กับตนเองเหมือน
 แม่นำยอมให้ล่าธารเป็นร้อยๆสาย รวมตัวไปสู่มหาสมุทรนั้น"^๒

^๑S'ak. v ร้อยแก้วหลังโคลกที่

^๒ mlī. v. 19, p. 164.

ส่วนท้าวปุรุรุวิสันต์ผู้วิจัยเห็นว่าพระองค์ทรงเอาพระทัยใส่พระนางเอาคืนร่ำมาก แม้พระองค์จะทรงมั่นคงกับนางอุรวดีหลังจากที่ได้แต่งงานกับนางอุรวดีแล้ว แต่พระองค์ก็มีใจจะลืมพระมเหสีเก่า มเหสีของพระองค์อยู่ร่วมกันอย่างรักใคร่ปรองดอง ครั้นนางอุรวดีหายสาบสูญไป ในคราวประพาสป่าคันธมาณฑ์ ท้าวปุรุรุวิสันต์ทรงทำหน้าที่สามีอย่างเต็มความสามารถ โดยพยายามสืบเสาะค้นหานาง ใช้เวลาวันคืนล่วงไปด้วยความยากลำบาก จนกระทั่งได้พบกัน และกลับมาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นับว่าท้าวปุรุรุวิสันต์ทรงเป็นสามีที่รับผิดชอบในหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี

ค. หน้าที่ของบิดา

กาลิหาสได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรของพระเอกในบทละครของเขาไว้ไม่มากนัก ผู้วิจัยพบว่า พระเอกทุกคนมีไฉ่พุ่มพักเลี้ยงบุตรมาแต่แรกเกิด เนื่องจากมีอุปสรรคแตกต่างกัน กล่าวคือ

ท้าวทุษยันต์ไม่ได้ทำหน้าที่ของบิดาอย่างเต็มที่นัก เพราะพระองค์มิได้ทรงอยู่ใกล้ซีกพระโอรสตั้งแต่พระโอรสประสูติ เนื่องมาจากคำสาปของฤๅษีทิวาสา พระองค์จึงลืมนางศกุนตลา และปฏิเสธนางเมื่อพระฤๅษีพานางมาเฝ้า นางได้รับความอนุเคราะห์จากนางฟ้าเพื่อนของมารดาพานางไปฝากไว้กับฤๅษีมารีจและนางอหิที ซึ่งบำเพ็ญพรตอยู่ที่ภูเขามเหษฏก จนนางประสูติพระโอรส

เดิมทีนั้น ท้าวทุษยันต์ไม่ทรงคำนึงถึงการมีรัชทายาทมากนัก เพราะพระองค์ยังทรงหนุ่มแน่น และไม่เห็นความสำคัญของการสืบราชสมบัติ แต่เมื่อได้คัดสินความเกี่ยวกับมรดกของพ่อค้าชนมิตร์ พระองค์จึงได้เห็นความสำคัญของการมีรัชทายาทไว้สืบราชสมบัติ ทำให้พระองค์ทรงว่าลี้กถึงนางศกุนตลายิ่งขึ้น

เมื่อท้าวทุษยันต์ได้พบหน้ากุมารคนหนึ่ง ในคราวเสด็จไปเยี่ยมฤๅษีมารีจที่ภูเขามเหษฏก พระองค์เกิดความรู้สึกซึ้งค้ำอย่างประหลาด ทรงรักใคร่เอ็นดูกุมารน้อยยิ่งนัก ครั้นได้เห็นกุมารนั้นบังคับลูกสิงโตได้ พระองค์ก็รำพึงว่า "ชะรอยกุมารน้อยนี้

จะเป็นเชื้อสายของบุรุษดาหาญยิ่ง เหมือนกับลูกไฟที่กำลังรอเชื้อเพลิงฉะนั้น"^๑ พระองค์ทรงแปลกพระทัยยิ่งขึ้น เมื่อได้เห็นเครื่องหมายแห่งความเป็นจักรพรรดิที่มีของกุมารน้อยนั้น^๒ พระองค์มีความรู้สึกใคร่จะเข้าไปโอบกอด เมื่อได้แตะต้องร่างของพระกุมารเข้า ก็มีความรู้สึกเป็นสุข และคิดว่า ผู้ให้กำเนิดกุมารนี้คงมีความสุขยิ่งนัก^๓ ครั้นเมื่อพระองค์ได้พบนางศกุนตลาและฤๅษีมาริจ ทั้งได้ทราบว่า กุมารน้อยนั้นเป็นโอรสของพระองค์เองก็ดีพระทัยยิ่งนัก ครัสกับฤๅษีมาริจว่า "ท่านผู้เจริญ โอรสนี้แหละเป็นที่มาของความหวังของตระกูล"^๔ เมื่อฤๅษีมาริจกราบทูลว่า "พระกุมารจะข้ามมหาสมุทรทั้งหลายด้วยรถที่แล่นไปอย่างไม่ลดละ จะได้ครอบครองแผ่นดินทั้ง ๗ หวีป เขาได้ชื่อว่า สรพพทมนะ (สรพทมน) เพราะเขาสามารถเปิกสัตว์ให้เชื่องได้ด้วยกำลัง เขาจะได้นำว่า ภรต เพราะเขาจะเป็นผู้ค้ำจุนโลก"^๕ ท้าวหุชยันต์ก็ทรงปลื้มพระทัยในความมีโชคก็อย่างมหาดศาลในครั้งนี้นิ่งนัก แต่ถึงแม้ท้าวหุชยันต์ได้แต่งตั้งพระกุมารเป็นรัชทายาทอย่างสมบูรณ์ตามหน้าที่ของบิดาแล้วก็ตาม พระองค์ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ของบิดาอย่างเต็มภาคภูมินัก เพราะพระองค์มิได้เลี้ยงดูพระราชโอรสมาแต่กำเนิดนั่นเอง

^๑ Sak. VII.15, p.222.

^๒ Sak. VII.16, p.222.

^๓ Sak. VII.19, p.224.

^๔ Sak. VII ร้อยแก้วหลังโคลกที่ 32, p.242.

^๕ Sak. VII.33, p.242-4.

rathenānuddhātastimitagatinā tīrṇajaladhiḥ
 purā saptadvīpām jayati vasudhāmapratirathah /
 ihāyaṃ sattvānāṃ prasabhadamanāt sarvadamanah
 punaryāsyatyākhyāṃ bharata iti lokasya bharaṇāt /VII.33/

ท้าวปุรุรวีสทรงพบพระราชโอรสเมื่อพระกุมารนั้นเจริญวัยแล้ว พระองค์จึงมิได้พุ่มพักทะนุถนอมพระราชโอรสดังเช่นบิดาทัวไป พระองค์ทรงทราบว่าพระองค์ทรงมีพระราชโอรสโดยไม่คาดฝัน เนื่องจากนางอุรวสีได้ปิดบังเอาไว้ สืบเนื่องมาจากคำสาปของพระอินทร์ที่ว่า เมื่อใดท้าวปุรุรวีสได้ทอดพระเนตรเห็นหน้าพระราชโอรสที่เกิดแก่นางอุรวสีแล้ว นางจะต้องกลับไปสวรรค์ทันที^๑ นางอุรวสีให้กำเนิดบุตรชายแล้วนำไปฝากไว้กับกษัตริย์จยวนะ (จยวณ) โดยให้นางคาบสินีชื่อนางสัตยวตีเลี้ยงไว้ เรื่องราวเปิดเผยขึ้นเมื่อเจ้าชายอายุสังข์แรงที่ขโมยแก้วสังกมณีตาย อำมาตย์ได้นำแก้วพร้อมกับแรงที่มีลูกศรติดอยู่มากมายท้าวปุรุรวีส ท้าวปุรุรวีสทอดพระเนตรเห็นลูกศรที่จารึกว่า "ศรนี้เป็นของอายุส โอรสของท้าวปุรุรวีสกับนางอุรวสี และเป็นนักยิงธนูผู้ทำลายชีวิตของกัศกร"^๒ ท้าวปุรุรวีสทรงสับสน เพราะไม่ทรงคิดว่า นางอุรวสีจะมีครรภ์ เมื่อทอดพระเนตรเห็นพระกุมารที่นางคาบสินีพามาเข้าจึงทรงรำพึงขึ้นว่า "ดวงตาของเราพร่าพรายไปด้วยน้ำตา จนหยดลงต้องตัวเขา หัวใจของเราเริ่มรู้สึกผูกพันรักใคร่ จิตใจก็ยินดี ความหวั่นไหวเกิดขึ้นแล้วทำให้ควบคุมใจไม่อยู่ เราปรารถนาจะกอดเขาให้แนบแน่น - อย่างสุดกำลัง"^๓ พระองค์ทรงเชื่อว่า การใกล้ชิดกับร่างลูกชาย จะทำให้พระองค์มีความสุขใจ พระองค์คร่ำครวญนางอุรวสีว่า "นางผู้เจริญ , เพราะลูกชายผู้มีคุณความดีของเธอนี้แหละที่ทำให้ฉันรู้สึกว่าเป็นยอดของพ่อทั้งหลาย เหมือนกับพระอินทร์ที่มีพระขยันตะ อันประสูติแต่นางเปาโลมีณะนั้น"^๔

^๑ Vik. IV ร้อยแก้ว p.68.

^๒ Vik. V.7, p.134.

^๓ Vik. V.9, pp. 136-138.

^๔ Vik. V.11, p.140.

^๕ Vik. V.14, p.146.

ครั้งเมื่อทรงทราบว่า พระองค์จะต้องจากนางอุรวาศีอีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้พบหน้าพระโอรส พระองค์คงประสพกับความโศกเศร้าอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ทรงทำหน้าที่ของมิดาอย่างดี โดยทรงยกราชสมบัติให้เจ้าชายอายุสครอบครอง ส่วนพระองค์ทรงออกมาเพ็ญพรต แต่เหตุการณ์กลับกลายเป็น เมื่อเช็นนารทมาบอกว่า พระอินทร์ทรงอนุญาตให้นางอุรวาศีอยู่ร่วมกับท้าวบุรุษวิไลตลอดไป และจากนั้นพระนารทก็ได้จัดพิธีแต่งงานด้วยราชโอรสให้แก่เจ้าชายอายุส เจ้าชายอายุสก็ได้อยู่ท่ามกลางความรักของพระมิดามารดาตั้งแต่นั้นมา

ท้าวอัคนิมิตรทรงมีพระราชโอรสทรงพระนามว่า เจ้าชายวสุมิตร เจ้าชายเจริญวัยมากจนสามารถคุ้มกันมาในการทำพิธีราชาสุยะของพระอัยกาได้ และสามารถรบชนะเจ้าชายต่างเมืองที่ออกมาขัดขวาง ทั้งยังรบชนะพวกยวนะอีกด้วย กาลิทาสมิได้กล่าวถึงว่า เจ้าชายเคียบโตมาจากอ้อมอกของพระมิดามารดาหรือไม่ แต่ได้กล่าวถึงตอนพระองค์เจริญวัยอยู่กับพระอัยกาที่เมืองปาณฑลิบุตร ในตอนท้ายขององค์ที่ ๕ นั้น พระเจ้าบุษปมิตร มีพระราชสาส์นมายังท้าวอัคนิมิตรราชบุตร ขอให้ท้าวอัคนิมิตรและพระนางชาริณีเดินทางไปยังเมืองปาณฑลิบุตร เพื่อให้ทันพิธีราชาสุยะ และฉลองชัยชนะของเจ้าชายวสุมิตรด้วย และขอให้ท้าวอัคนิมิตรขจัดข้อข้องใจที่มีต่อพระองค์เสีย^๒ ท้าวอัคนิมิตรทรงมีความภาคภูมิใจพระทัยในพระราชโอรสมาก เห็นได้จาก ตอนที่พระองค์คร่ำครวญกับวิฑูษกะ เมื่อวิฑูษกะกล่าวแสดงความยินดีที่พระโอรสของพระองค์เดินทางมรยมพระมิดาว่า "เมาคัดยะ ได้ยินมาว่า ลูกชายยอมเจียนแบบเจ้าโอรส"^๓ เท่าที่กล่าวมา เห็นได้ว่า ท้าวอัคนิมิตรเป็นพระเอกอีกผู้หนึ่งที่ไม่ได้เลี้ยงดูพระโอรสเท่าที่ควร

ผู้วิจัยเห็นว่า แม้พระเอกในบทละครของกาลิทาสทุกคนจะมีได้ทำหน้าที่ของมิดาอย่างเต็มที่ แต่ทุกคนก็พยายามทำตนเป็นมิดาที่ถึงจนสุดความสามารถ

^๑ มล.๕ ร้อยแก้วหลังโคลกที่ 14, p.156.

^๒ มล.๕ ร้อยแก้วก่อนโคลกที่ 16, p.158.

^๓ มล.๕ ร้อยแก้วหลังโคลกที่ 16, p.158.

๘ ข้างสังเกตุและรอบคอบ

ความข้างสังเกตุและรอบคอบ เป็นคุณสมบัติที่เห็นได้ชัดเจนในพระเอกของมหัศจรรย์ของกาลิทัส ผู้ที่เป็นนักศรัทธา หรือนักปกครองที่ทองคุณ แเอาใจใส่ และตัดสินใจหาคนหมู่มาก หรือเป็นผู้นำประเทศ จำเป็นต้องข้างสังเกตุและรอบคอบเป็นคุณสมบัติ

ท้าวทุษย์นัต

ความข้างสังเกตุและละเอียดรอบคอบของท้าวทุษย์นัต เห็นได้จากองค์ที่ ขณะทีพระองค์เสด็จออกคำสั่ง ทรงแสดงความกว้างเข้าไปถึงเขตป่าอันศักดิ์สิทธิ์ พระองค์ทรงทราบได้ทันทีว่า ที่นั่นเป็นสถานที่บำเพ็ญพรตของผู้ทรงศีล พระองค์ตรัสกับสารถีว่า

ราชา	(มองไปรอบๆ) นี่แน่ะสารถี, ป่านี้ แม่ไม่ได้รับการบอกเล่าก็รู้ได้ว่า "นี่เป็นบริเวณของป่าอันศักดิ์สิทธิ์"
สารถี	ทรงทราบได้อย่างไรพระเจ้า
ราชา	เจ้าไม่เห็นรึว่าที่นั่นนะ โคคนไม้ นั้น มีเมล็ดข้าวป่าตกลงมาจากโพรงอันเป็นที่อยู่ของนกแก้ว ในที่บางแห่งจะเห็นหินที่ไชรูบผลอิงคู่ที่เป็นมันเลื่อมที่เคี้ยว พวกกว้าง ไม่เปลี่ยนทางเดิน อดทนต่อเสียงต่างๆได้เพราะไว้วางใจ ห่วง เคินที่ไปยังสระน้ำก็มีรอยเป็นทาง เพราะหยคน้ำที่หยดจากชายผา เปลือกไม้ "

Sak. I ร้อยแก้วและโศลกที่ 14, p.12.

rājā : (samantāvalokya) sūta, akathito'pi jñāyata eva
yathāyamābhogastapovanasyeti /

sūta : kathamiva /

rājā : kim na pasyati bhavān / iha hi

nīvarāḥ śukagarbhakoṭaramukhabhraṣṭāstarūṅmadhaḥ /

prasnigdhāḥ kvacid iṅgudīphalabhidaḥ sūcyanta evopalāḥ

viśvāśopagamādabhinnagatayaḥ śabdamaḥ sahante mṛgās

toyādharapathāsca valkalasīkhāniṣyandarekhāṅkitaḥ /I.14/

และ

น้ำในลำธารที่เป็นระลอกด้วยแรงลมชะล้างรากต้นไม้ สีสนอันสดใสของใบไม้
อ่อนเปลี่ยนไปเพราะกลุ่มควันที่พุ่งสูงจากการทำพิธีบูชาไฟ พวกลูกกวางเหล่านี้
ไม่ระวางภัย เทียวหากินอย่างช้าๆ ที่ไกลป่าละเมาะที่มียอดเขาถูกตัด

เมื่อท้าวหุขยันค์ได้พบนางสกุณศลาครั้งแรก ในขณะที่นางกำลังรดน้ำต้นไม้อยู่ พระองค์ก็
ทรงทราบทันทีว่า นางนั้นเหนื่อยมากเพราะ

ไหล่ทั้งสองของเธอลู่ลง ฝ่ามือทั้งสองข้างแดงมากเพราะยกหม้อน้ำ แม้ขณะนี้
เธอก็ยังหายใจแรงมากจนทำให้ทรวงอกสะทอน พยายามเหวี่ยงมือไปหน้าเป็นรูป-
สรวรรคคอกอกรักที่ห้อยอยู่ริมหู เมื่อมวยผมหลุกหลุยลง เธอก็รวบรวมที่ยุ่งเหยิงนั้น
ไว้ควายมือข้างหนึ่ง^๒

ท้าวหุขยันค์ทรงมีความรอบคอบที่สุด โดยเฉพาะในการพิจารณาคดี จะเห็น
ได้จากตอนที่พระองค์ทรงตัดสินความเรื่องมรดกของพ่อค้าธรมิตร พระองค์ทรงพยายาม
สืบจนได้ความว่า พ่อค้าธรมิตรมีภรรยาอีกคนหนึ่งซึ่งเป็นลูกสาวพ่อค้าเมืองสาเกต และ
กำลังมีครรภ์ พระองค์จึงตัดสินยกมรดกทั้งหมดให้เด็กที่อยู่ในครรภ์ของลูกสาวพ่อค้าเมือง
สาเกตนั้น^๓

ท้าวปุรุรวาส

ความเป็นคนช่างสังเกตของท้าวปุรุรวาส เห็นได้จากองค์ที่ ของบทละครเรื่อง
วิกิรามวงศ์ ตอนที่นางฉุรวาสีหายไปในการวประพาสป่าคันธมาณฑ์ ท้าวปุรุรวาสตกพระทัย
มาก และเสียพระทัยในความผิดพลาดของตน ทรงติดตามนางทั้งวันทั้งคืนก็ยังไม่พบ แต่
ก็ทรงพบร่องรอยที่พอจะติดตามนางได้บ้าง เช่น ผ้าห่มสีเขียวแก่ดูจนท้องนงแก่ของนาง
ฉุรวาสี และรอยน้ำตาของเธอซึ่งมีสีแดงจางๆ เพราะหยกกลงมาที่ปาก สะเอาสีแดงตกรวม
เข้าไปด้วย^๔

^๑ Sak. I.15, p.12.

^๒ Sak. I.30, pp.32-34.

^๓ Sak. IV ร้อยแก้วหน้า 198.

^๔ Wik. IV.7, p.107.

อีกตอนหนึ่งที่แสดงถึงความเป็นคนช่างสังเกตของท้าวบุญเรืองก็คือ ในตอนที่ ๕ ตอนที่พระองค์ได้พบพระโอรสโดยไม่ทรงทราบมาก่อนว่า นางจรวดีที่ตั้งครรภ์ และประสูติเมื่อใด แต่เมื่อพระองค์ทรงรำลึกย้อนหลังถึงช่วงหนึ่งที่พระองค์ได้อยู่ร่วมกับนางจรวดี ก็ทรงระลึกได้ว่า "มีอยู่ช่วงหนึ่งที่หัวนมของนางคล้ำดำ และแก้มก็ซีดเผือกเหมือนสีใบสาลี" กวางตาของนางแสดงความเหนื่อยหน่าย"^๒

ท้าวอัคนิมิตร

ท้าวอัคนิมิตรทรงปีความละเอียดรอบคอบ สมกับเป็นนักการเมืองและนักปกครองชั้นเยี่ยม ในทางการเมือง พระองค์สามารถคาดคะเนกำลังของข้าศึกได้เป็นอย่างดี พระองค์ทรงทำงานเป็นขั้นตอน เช่น ขั้นตอนทางการทูตของพระองค์ ดังที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้แล้วในบทที่ ๓^๓ เมื่อพระองค์ทรงใช้สัมพันธไมตรีทางการทูตไม่ไถผล ก็ต้องใช้วิธีการจู่โจมทำสงคราม และประสพชัยชนะในที่สุด .เมื่อได้ชัยชนะแล้ว พระองค์ก็ทรงวางหมากการเมืองอย่างรอบคอบ โดยแบ่งเมืองวิทรรักษ์ออกเป็น ๒ ส่วน ให้เจ้าชายยัชชเสนและเจ้าชายมาชวเสน ซึ่งเป็นเครือญาติที่คอยชิงไหวชิงพริบกันอยู่ ให้ครอบครองคนละส่วน และให้ทั้งหมดขึ้นอยู่กับพระองค์^๔ การกระทำเช่นนี้ ทำให้เจ้าชายทั้งสอง ไม่ทะเลาะแย่งชิงเมืองวิทรรักษ์อีก เนื่องจากมีสิทธิในการปกครองเมืองด้วยกันทั้งสององค์

อีกตอนหนึ่งที่แสดงถึงความรอบคอบของท้าวอัคนิมิตรคือ ตอนที่ ๑ ตอนที่พระองค์ทรงมอบภาระการตัดสินการแข่งขันพ้อนรำในราชสำนักให้ปริพาชกาเกาศิกิ เพราะ-

^๑ใบสาลีเขียวอ่อนและขาว

^๒Vik. V.8, p.136.

^๓คูวิทยานิพนธ์หน้า ๔๔-๔๕.

^๔Mā1. V.13, p.154.

ทรงคิดแล้วว่า ถ้าพระองค์ทรงตัดสินเองแล้ว พระเทวีจะหาว่า พระองค์ลำเอียง จึงสมควรที่บัณฑิตเกาศิกี้ เป็นผู้ตัดสินต่อหน้าพระเทวี^๑

ความช่างสังเกตของท้าวอัคนิมิตรนั้น เห็นได้จากองค์ที่ ๓ ตอนที่พระองค์เสด็จลงไปในอุทยาน และได้แอบดูนางมาลิกาทำพิธีโศก พระองค์ตรัสกับวิพูนกะว่า "คูชี่เพื่อน คูเหมื่อนว่า เธอจะผิดไปจากเดิม เพราะว่าเกรียงประคับก็แทบจะไม่มีเลย แก้มก็ขาวซีดเหมือนคนตก เธอเหมื่อนกับเดามะลิที่มีใบเหลือง ในอุบายไม้ผลี มีผลก - 1 เพียงเล็กน้อย"^๒

๕ ความสามารถควบคุมอารมณ์ได้

ผู้วิจัยเห็นว่า พระเอกในบทละครของกาลิเลโอทุกคน ซากุดเสมบัตินัน - มาตุริยะ คือ การฝึกฝนควบคุมประสาทสัมผัสทั้งหลายไว้ได้โดยไม่หันไหว แม้จะเกิดอารมณ์ใดๆขึ้นก็ตาม^๓ นอกจากนี้ พระเอกทุกคนยังซากุดเสมบัตินัน กามกริยะ ที่หมายถึง การที่มีอำนาจที่จะไม่ทำให้กริยาทำทางเปลี่ยนไป แม้จะมีอารมณ์โกรธแค้น ตีใจ หรือ ว่ากลัวก็ตาม^๔ อารมณ์ต่างๆของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใน ยากแก่การควบคุม แม้ กษัตริย์จะเป็นผู้ที่มีการควบคุมให้อยู่ในแบบแผน แต่บางครั้งก็ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า กษัตริย์ บางครั้งก็แสดงความเป็นปุถุชนธรรมดาออกมาเหมื่อนกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะกล่าวต่อไปนี้

ท้าวทุษยันต์

ท้าวทุษยันต์นั้นไม่สามารถควบคุมอารมณ์หรือความรู้สึกได้เลย ไม่ว่าอารมณ์รัก โกรธ ตีใจ หรือเสียใจ เช่น เมื่อเกิดความรักนางศุณคลาชัน และได้ทราบว่ามีนาง-

^๑ ๓๓1. I ร้อยแก้ว p.24.

^๒ ๓๓1. III.8, p.64.

^๓ ๓๓1. I พันธรัตน์ หน้า ๑๓.

^๔ ๓๓1. I พันธรัตน์ หน้า ๑๔.

อยู่ในวาระเดียวกันกับตน ก็ใครจะได้นำมาเป็นของตนโดยเร็ว ไม่ยอมแม้แต่จะรอผู้ขอ
นางจากบิดา พยายามใช้คำพูดโน้มน้าวจิตใจนางจนนางยอมแต่งงานด้วยแบบคนธรรมดา-
วิวาห์^๑

เมื่อมีอารมณ์โกรธ ท้าวทุษยันต์จะไม่ยอมฟังเหตุผลใดๆทั้งสิ้น เห็นได้จากองค์
ที่ ๕ ตอนที่ ๒ คนและนางโคตมี นางนางศกุนตลา เข้าเฝ้าพระองค์ โดยนางศกุนตลา
แสดงตนเป็นมเหสีของพระองค์ แม้ขณะนั้นนางกำลังมีครรภ์อยู่ ท้าวทุษยันต์ก็หาทรงเชื่อไม่
แม้จะมีการยืนยันจากนางศกุนตลาเองหรือผู้ทรงศีลก็ตาม ทั้งยังไม่ยอมที่จะสอบถามเหตุ-
การณ์คราวประสาธน์ครั้งนั้นๆกับใครๆอีกด้วย เมื่อนางศกุนตลาเล่าถึงความหลังครั้งท้าว
ทุษยันต์อยู่ร่วมกับนาง ๗ ป่าศักดิ์สิทธิ์ ท้าวทุษยันต์ก็ทรงกล่าวหาว่านางศกุนตลามีมายาหญิง
แต่งเรื่องขึ้นหลอกลวงพระองค์ ครั้นนางศกุนตลาจะแสดงแหวนที่ระลึกให้พระองค์ทอด-
พระเนตร แต่ปรากฏว่าแหวนหายไป ท้าวทุษยันต์ก็ดูแก่โทษะกล่าววาจาเยาะเย้ยเหยียด-
หยามนาง ว่านางนั้นฉลาดแกมโกงเหมือนนางนकुเหว่า^๒

อีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าท้าวทุษยันต์ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ คือในองค์
ที่ ๖ ตอนที่พระองค์ได้พบแหวนที่ระลึก และทรงระลึกถึงเรื่องราวต่างๆระหว่างพระองค์
กับนางศกุนตลาได้ พระองค์ทรงสำนึกผิดทุกประการ ทรงเสร์้าโศกถึงนางศกุนตลาจนไม่
สามารถระงับความรู้สึกได้ จนกระทั่งเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันในหมู่ข้าราชการ ดังที่กรม
วังราชั่งขึ้นว่า

พระองค์ทรงรังเกียจสิ่งที่น่าเกลียดเกลียดยิ่งคือ พระองค์ไม่ต้องการเสนาบดีคอยรับใช้
ประจำวันเช่นแต่ก่อน ในเวลากลางคืนก็บรรทมไม่หลับ พระองค์ได้แต่พลิกกระดาน
กระดานไปมาอยู่บนพระแท่น เนื่องจากความต้ออาพอนโยน พระองค์ทรงใช้ถ้อยคำ
อย่างพอเหมาะแก่กับพระสนมฝ่ายใน แต่ทรงพลั้งเผลอเรียกนางยูเจริณีในชื่อเหล่านั้น
นานเข้า พระองค์ก็เกิดความกระดากอาย^๓

^๑ Sak. III.22, p.86.

^๒ Sak. V, pp.146-154.

^๓ Sak. VI.5, p.172.

ท้าวอัคนิมิตร

ท้าวอัคนิมิตรอีกพระองค์หนึ่งที่ไม่สามารถระงับอารมณ์หรือความรู้สึกของพระองค์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอารมณ์รัก ทั้งที่พระองค์ก็ทรงมีพระชนมายุเลยวัยหนุ่มไปแล้ว ทรงมีพระทัยร้อนรนในเรื่องความรัก เห็นได้จากองค์ที่ ๑ ตอนที่วิหุชกะวางแผนจัดการแข่งขันการพ้อนรำขึ้น เพื่อให้ท้าวอัคนิมิตรได้ทอดพระเนตรนางมาลวิกา เมื่อได้ยินเสียงกลองพระองค์ก็ทรงเร่งที่จะให้มีการแสดงโดยเร็ว และตรัสกับวิหุชกะว่า "เสียงกลองทำให้ฉันกระวนกระวายใจ แม้พยายามจะบังคับให้สงบนิ่งไว้ก็ตาม เหมือนกับเสียงแห่งความปรารถนาของฉันที่จะเข้าสู่ทางแห่งความสำเร็จ"^๑ พระองค์ทรงเร่งเร้าให้วิหุชกะช่วยเหลือพระองค์ให้ได้นางสมปรารถนาโดยเร็ว วิหุชกะทูลรับรองให้ความมั่นใจ และขอให้พระองค์คอย แต่ท้าวอัคนิมิตรก็ตรัสว่า "เพื่อนรัก, เราจะทนได้อย่างไร ในเมื่อนางผู้มีดวงตางามนั้น ได้กลายเป็นศูนย์รวมของความปรารถนาแห่งหัวใจของเรา และไต่ดูหัวใจของเรามาจากนางทั้งปวงในราชสำนัก"^๒ และเมื่อยังไม่ได้สมปรารถนา พระองค์ก็ทรงมีพระอาการกระวนกระวาย คร่ำครวญถึงนางผู้เป็นที่รักว่า

ร่างกายก็ชুবมอม เพราะไม่ได้รับความสุขจากอ้อมกอดของนางผู้เป็นที่รัก ดวงตาก็พร่าพรายไปควยน้ำตา เพราะไม่ไคเห็นหน้าเธอชั่วเดียววิหุชที่ หัวใจเอ๋ย เจ็บไม่เคยพรากจากเธอผู้มีดวงตาเหมือนนางกวางเลย ทำไมเจ้าจึงแบกความเคียดกรอนไว้นะ ในเมื่อโลกจะไครับความสุขสุขยอกออยู่แล้ว"^๓

^๑ māl. I.22, p.34.

dhāiryāvalambinamapi tvarayati mām murajōvādyarāgo'yam /
avatarataḥ siddhipatham śabdaḥ svamanorathasyeva /I.22/

^๒ māl. II.14, p.50.

^๓ māl. III.I, pp.54-56.

ท้าวปุรุรวัส

ท้าวปุรุรวัสก็เป็นอีกพระองค์หนึ่งที่ไม่สามารถระงับอารมณ์รัก เสียใจ หรือว่า
 ใจใด ก็ยังเห็นได้จากองค์ที่ ๓ ตอนที่พระองค์รำพันกับวิหิงคะถึงความรักของพระองค์
 ที่มีต่อนางจรวตี ซึ่งไม่แน่นอนว่าจะบรรลุผลดังที่พระองค์ประสงค์หรือไม่ เพราะพระองค์
 และนางจรวตีอยู่คนละฐานะกัน อีกทั้งยังมีอุปสรรคอีกมากมาย ท้าวปุรุรวัสปรารภกับ
 วิหิงคะว่า "ความรักที่มีอุปสรรคมาขัดขวางความสุขที่จะได้อยู่ร่วมกันอย่างนี้ ย่อมรุนแรง
 เป็นร้อยเท่า เหมือนกับกระแสน้ำเชี่ยว ที่ถูกกั้นหินตะปุ่มตะป่ำจำนวนมากขวางกั้นอยู่
 ย่อมทำให้กระแสน้ำนั้นแตกออกเป็นร้อยๆสายได้" องค์ที่ ๔ เกือบทั้งหมดแสดงให้เห็นถึง
 ความไม่สามารถระงับอารมณ์เศร้าโศกเสียใจของท้าวปุรุรวัส เกี่ยวกับการหายสาบสูญไป
 ของนางจรวตี พระองค์ทรงออกติดตามนางทุกหนทุกแห่ง คร่ำครวญกับทุกสิ่งทุกอย่างที่
 พระองค์เสด็จผ่าน ไม่ว่าจะเป็นนก แมลง ภูเขา ต้นไม้ หรือลำธาร พระองค์เป็นเหมือน
 คนบ้าที่แสดงอาการเพ้อคลั่ง^๒

ผู้วิจัยพบว่าพระเอกในบทละครของกาลิหาสมีลักษณะส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน
 เพราะพระเอกทั้ง ๓ คน มีฐานะเป็นกษัตริย์ และตกอยู่ในห่วงแห่งความรักเหมือนกัน
 ส่วนลักษณะเฉพาะตนของพระเอกทั้ง ๓ คนนั้น ผู้วิจัยจะได้พิจารณาครั้งนี้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ Vik. III.8, p.76.

nadyā iva pravāho viṣamasīlāsamkaṭaskhālitavegaḥ /

vighnitasamāgamasukho manasīśayaḥ śataguṇobhavati /III.8/

^๒ Vik. V, pp.104-114.

ลักษณะเฉพาะตนของพระเอกในบทละครของกาลิลาส

ลักษณะเฉพาะตนของพระเอกที่จะกล่าวต่อไปนี้ แสดงให้เห็นถึงลักษณะสามัญของมนุษย์ผู้มีชีวิตที่ประกอบด้วยการกระทำที่ดีและไม่ดีปะปนกัน

ท้าวทุษยันต์

ท้าวทุษยันต์ทรงมีบทบาทและอุปนิสัยที่เหมือนกับคนทั่วไปหลายประการ คือ พระองค์ทรงเป็นคน เห็นแก่ตัวและเอาแต่ใจตัว เห็นได้จากตอนที่พระองค์ทรงหลงรักนางศกุนตลาใคร่จะได้นางมาเป็นมเหสีโดยเร็ว จึงพยายามหาเหตุผลมาหว่านล้อมนางศกุนตลาให้ยอมตามความต้องการของพระองค์^๑

ถึงแม้ท้าวทุษยันต์จะทรงเป็นคนเห็นแก่ตัวในบางครั้ง แต่ก็ทรงมีวินัยในตัวเอง เช่น ตอนที่พระองค์ได้พบนางศกุนตลาคั้งแรก เกิดความพอพระทัยนางมาก ทรงสอบถามไต่ความว่านางอยู่ในฐานะที่พระองค์จะแต่งงานด้วยได้ พระองค์ก็ใคร่จะได้นางเป็นมเหสี ขณะที่พระองค์กำลังสนทนากับนางปริยัมวทาและนางอนสูยาเกี่ยวกับเรื่องราวของนางศกุนตลาอยู่นั้น นางศกุนตลาถูกขึ้นจะกลับเข้าอาศรมด้วยความขวยอาย ท้าวทุษยันต์ใคร่จะผูกธำมรงค์นางไว้ แต่ก็ทรงชะงักเพราะทรงยับยั้งใจได้ เนื่องจากทรงมีวินัยในตน และทรงรำพึงว่า

เราใคร่จะติดตามลูกสาวพระมุนีไป แต่ขณะเดียวกันมรพยายามทำให้เราหันกลับมา
แต่ถึงแม้เราจะไม่เคลื่อนที่ไปจากที่นี่ ก็เหมือนกับไต่ไปและกลับมาแล้ว^๒

ท้าวทุษยันต์ทรงมีวาจารุนแรง เมื่อพระองค์ไม่พอพระทัยหรือดูแก่โทษะ เห็นได้จากตอนที่ฉี ๒ คน และนางโคคมีพานางศกุนตลามาเฝ้าท้าวทุษยันต์ และกราบทูลว่านางเป็นมเหสีของพระองค์ ท้าวทุษยันต์ปฏิเสธเพราะจำไม่ได้ เนื่องจากคำสาปของฤๅษีทิวราส

^๑ Sak. III.22, p.86.

^๒ Sak. I.29, p.32.

ท้าวทุษยันต์ไม่ยอมแม้แต่จะฟังคำอธิบาย หรือฟังเหตุผลจากฤๅหรือนางศกุนตลา การปฏิเสธของท้าวทุษยันต์ครั้งนี้ทำให้ฤๅหรือนางศกุนตลาไม่พอใจและเสียใจมาก เมื่อนางศกุนตลากล่าวตักท้อพระองค์ พระองค์ก็ดูแก่โทสะศรีสวาจาเป็นที่เياهเย้ยถากถางว่า

ความฉลาดแกมโกงอันไม่ต้องการได้รับการสั่งสอนของเพศหญิงนั้น ย่อมสังเกตได้แม้ไม่ใช่ในหมู่มนุษย์ และจะยิ่งเห็นได้ชัดเจนในหมู่มนุษย์ที่มีเหตุผล เป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีแล้วว่า นางนกุลเหวานันเอาลูกของมันไหนางนกุลอื่นเลี้ยง ก่อนที่ลูกนกนั้นจะโผบินไปได้ในท้องฟ้า^๑

จะเห็นได้ว่าพระองค์มิได้เปรียบเทียบเฉพาะนางศกุนตลาเพียงคนเดียวเท่านั้น แต่พระองค์ทรงรวมไปถึงผู้ที่ เป็นเพศหญิงทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์เดียวิจัน พระองค์ทรงมีพระทัยในตัวพระองค์เองยิ่งนัก การแสดงออกเยี่ยงนี้ของท้าวทุษยันต์ทำให้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับนางศกุนตลาที่ว่า "พระองค์ทรงเป็นคนโหดร้าย ทรงวัดจิตใจของผู้อื่นด้วยใจของตนเอง คนเช่นพระองค์นั้นเป็นเหมือนคนชั่วร้ายที่หลอหลวมด้วยครวมแห่งนักบุญ ประจวบกับที่มีพญาคูมไว้"^๒

นอกจากนั้นท้าวทุษยันต์ยังเป็นคนเชื่อโชคกลาง ดังเช่นในองก์ที่ ๑ ตอนท้าวทุษยันต์จะเสด็จเข้าไปเยี่ยมอาศรมของฤๅ แต่เกิดอาการแขนเขม่นขึ้น พระองค์ทรงรำพึงว่า "อาศรมบพนี้สงบก็จริง แต่เขม่นแขน มันจะมีผลอย่างไรนะในที่นี้ อย่างไรก็ตามโอกาสที่จะเป็นไปก็มิได้อยู่ตลอดเวลา"^๓ อีกตอนหนึ่งที่ท้าวทุษยันต์แสดงอาการเชื่อโชคกลางคือในองก์ที่ ๗ ก่อนที่ภาคีจะนำพระองค์เข้าพบฤๅมารีจ ขณะที่พระองค์ทรงพักผ่อนอยู่ใต้ร่มโอศกนั้น แขนก็เขม่นขึ้น พระองค์ทรงคิดว่า "ฉันไม่หวังที่จะได้สิ่งที่ปรารถนา โอ, แขนเอ๋ย, ทำไมเจ้าจึงเขม่นอย่างไม่รู้ตัวอย่างนี้ ความสุขที่ถูกละเลยแต่ก่อน คงกลายเป็นความทุกข์ไปอีกเป็นแน่"^๔

^๑ Sak. V.22, p.150.

^๒ Sak. V ร้อยแก้วหลังโศลกที่ 22, p.150.

^๓ Sak. I.16, p.14.

^๔ Sak. VII.13, p.220.

ท้าวปุรุรวีส

ท้าวปุรุรวีสทรงมีอุปนิสัยของบุรุษทั่วไปอยู่ประการหนึ่งคือพยายามปิดบังความไม่ซื่อสัตย์ของตนกับภรรยา เห็นได้จากองค์ที่ ๒ ตอนที่ท้าวปุรุรวีสพยายามปกปิดพระนางเอาสินรีเกี่ยวกับความรักของพระองค์ที่มีต่อนางจรวดี ทั้งยังคาดคั้นไม่ให้วิฑูษณะแพรง-พรายกับผู้อื่นอีกด้วย^๑ อย่างไรก็ตาม แม้พระองค์จะทรงหลงใหลผู้หญิงอื่น แต่ยังทรงยกย่องพระมเหสีอยู่ตลอดเวลา^๒

ท้าวอัคนิมิตร

ท้าวอัคนิมิตรทรงมีอุปนิสัยเหมือนกับบุรุษทั่วไปอยู่ประการหนึ่งเช่นกันคือ แม้ว่าจะพระองค์จะทรงมีพระชนมายุมากแล้ว แต่ก็ยังไม่ทรงเบื่อหน่ายกามคุณ พระองค์ยังทรงสนพระทัยหญิงสาวแรกนูนเช่นนางมาลวิกา เมื่อต้องการที่จะไปพบผู้หญิงคนใหม่พระองค์ก็พยายามที่จะซ่อนเร้นตนเองจากสายตาของบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระองค์พยายามหลีกเลี่ยงให้พ้นจากสายตาของพระมเหสี จนวิฑูษณะกล่าวเปรียบเปรยพระองค์ว่า "พวกหัวขโมยและนักรักทั้งหลาย มักจะหลีกเลี่ยงแสงจันทร์"^๓

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้พระเอกในบทละครของกาสิทาสทุกคนจะเป็นเกษัตริย์ มีพระจริยวัตรที่คล้ายคลึงกัน และอยู่ในกรอบกำหนด แต่ก็ยังมีลักษณะเฉพาะตนบางประการที่เหมือนชนสามัญที่แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้เขาเหล่านั้นจะบำเพ็ญตนอยู่ในกรอบสักเพียงใดก็ตาม เขาก็ยังเป็นปัจเจกชนอยู่นั่นเอง.

^๑ Vik. II ร้อยแก้ว p.60.

^๒ Vik. II ร้อยแก้ว p.64 และ III, p.84.

^๓ Vik. IV ร้อยแก้วหลังโคลกที่ 6, p.108.